

ACC. N:R M. 16222 : 1-15.

Landskap: Skåne Upptecknare: Nils Månsson, Tösdala
Härad: V. Göinge Berättare: " " "
Socken: N. Mellby Berättarens yrke: f. d. lantbrukare
Uppteckningsår: 1965 Född år 1888 i N. Mellby

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Slakttchnik. s. 1-15.

(teckn. sid. 11a)

LWF 104

Skriv endast på denna sida.

ACC. N:R M. 16222:1

S L A K T T E K N I K .

1
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Den mest vanliga slakten som förekom på en gård var givetvis höns-
slakten . Det var den enklaste och kvickaste slakten och oftast
förkommande och skedde merändels vid hastigt påkommande begov av
köttmat så där för en måltid antingen man fick en eller två till
hjälp på gården och ville bjuda på lite färskmat -hönssoppa eller
hönsfrikasé eller stekt höna vilket var det vanligaste om det var
ung höna som fick släppa livet till . Slakten gick så till att man
lurade fatt den höna man ville ha tog ett stadigt grepp om benen
och vingarna --allt i ett grepp med vänstra handen och första mo-
mentet var att slå hönans hud i "stupstocken"--rätt kraftigt så
hon blev bedövad och det andra momentet var att med ett enda
yxhugg skilja huvudet från kroppen och så kvickt hålla hönan ett
stycke ifrån sig så att inte blodet stänkte ner kläderna. Det hela
dröjde någon minut och så var hela proceduren över. Blodet tog
man aldrig vara på . Det var vanligen manfolk som verstälde slakten
och det var inte ovanligt att ett par tre höns slaktades på en gång
om man skulle ha ett större antal folk i maten . Men det hände

26/2-65

ACC. N:R M. 16222:2.

2
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

också att kvinnfolken klarade av en sådan slakt och under alla förhållanden fick kvinfolken ta hand om hönan och få denna skållad i hett vatten för att lätt kunna avlägsna fjädrarna svedja bort det som möjligen fanns kvar och sedan ta ut innanmätet.

Att låta en slaktad höna ligga och svalna av, med innanmätet i det ansågs vara snaskigt och köttet fick lätt osmak på det sättet.

Slaktade man ankor för eget behov gick det till på samma sätt. Skulle ankorna försäljas --och det var mycket vanligt på höstarna-- då var det vanligt att huvudet följde med kroppen och i så fall avlivades ankan med ett snitt i halsen helt nära huvudet och även i det här fallet höll man ankan med huvudet neråt tills blodet runnit av och ankan var död . Det var däremot inte så vanligt att man skållade ankan i hett vatten för att lättare kunna plocka av fjädern , det ville man inte för ankfjädersnåren var fin till att stoppa i huvudkuddar och dynvar och därför ville man inte ha den skadad i hett vatten . Vad som här sagts om ankslakten gällde också för gässen som fick släppa livet till på höstarna. Tror att både ankor och gäss bedömdes före det stick de fick .

ACC. N:R M. 16222:3.

Gåsablodet tog man väl vara på för att kunna laga "svartsoppa " ~~xxx~~ som av-ett bruk fortsätter ännu . Tror förstås att den svartsoppa som serveras på hotellen numera inte alltid har gåsablod som indigrens ?

S v i n s l a k t e n .

Svinslakten var alltid ett större företag på en gård som fordrade flera och noggranna förberedelser. På de större gårdarna såsom Fredriksberg, Maglö, Ljungarum, Mellby gård. Oscarsfarm där det var flera grängar som kunde hjälpa till klarade de sig själva.

På de större gårdarna var det anställt en "Huggedräng" en i all-round man som lagade vagnarna, hjuldon, och övriga redskap han körde lokomobilen på gården också och slaktade .

Till allt fanns det nödiga redskap ,så även till slakten ,en slaktepack ,ett skållekar och "hasaträn" , knivar e,c,t.

På de medelstora gårdarna ~~xx~~ s.k. familjejordbruk där far ~~m~~ i huset skötte alltsammans ute, med hjälp av en halv vuxen dräng där klarade man inte av en svinslakt själva. Förutom slaktaren behövdes det ett par kraftiga karlar att hålla grisen under det slakten pågick och givetvis hjälpa till med att få ut djuret och lyft upp

3
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R

M. 16222:4

4
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

det på packen. En fjärde person fick också vara med för att ta emot blodet ,men det kunde ju vara en pojke eller kvinna på gården.

Det gällde att röra om blodet ordentligt med det samma, innan det stelnade och levrades sig -då blev det odugligt blodkorv eller blodpudding . Vad det en kvinna som tog emot blodet var det noga med att hon inte var havande, för blev kvinnan upprörd på något sätt kunde det inverka menligt på fostret . Det kunde bli lyten på något sätt ,blodfläckar på barnets kropp och blev det i ansiktet var det särskilt besvärande under hela livet. Det kunde också bli "slaget" = fallandesjuka anfall där den sjuke bar sig åt som en döende gris som räckte ut tungan och flämtade och välvde konstigt med ögonen. Så trodde man i alla fall. Det hände hemma i vår by någon gång vid sekelskiftet när vår granne Jonas Persson skulle slakta sin "Julgris" kom gamla "Anders-Nils Kjersti " (hade sällskap med sin dotter Nelly) från Gunnarp (byn närmast intill) och deras ärende var att gamla mor skulle ta lite grand ^{all} grisens blod ,något av de första dropparna och något av de sista allt i en kopp och så var det meningen att Kjersti och hennes son som led av "slaget" -

ACC. N:R M. 16222:5.

5
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

skulle dricka var sin del av detta blod och detta, trodde man, skulle bota sonen från hans sjukdom. Vem som slaktade? Ja det fanns ju yrkesslaktare framme i samhället eller i någon annan^{ny} by.

De hjälpte ju folk med slakt mot betalning, men de anlätades inte i så stor utsträckning då det fanns en eller två i var by som börjat att slakta, och konsten var inte större än att man efter att slaktat några gånger så kunde man det. Hemma i vår by hade vi en man som hette Bengt Larsson som sommartid arbetade vid Gunnarps tegelbruk men under vintrarna arbetade med lite av varje och han slaktade rätt mycket på gårdarna och dagarna för jul var han flitigt i farten med slakt. Nils Truedsson började efter hand med slakt dock inte i någon större omfattning. Min egen far Måns Olsson slaktade en del också både hemma och borta men inte så mycket. Det var vanligt att man skulle slakta tidigt på morgonen och anledningen var den att man ville ha hela dagen på sig att reda ut slakten. Fanns en bäck i närheten så sköljde man gris-tarmarna i den. Det gick att skölja dem hemma också, men då en^{maste} stå och ösa vatten i tarmarna medan en annan höll upp dem och

ACC. N:R M. 16222:6.

6
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

detta tog mera tid . Kvällen före slaktedagen såg man ju till att 100-liter^{S/}grytan var fylld med vatten och ordentligt med bränsle var lagt under, färdigt att tända på tidigt på morgonen . Det gällde också se till att skällekaret var i ordning . Var det gistet och otätt så fick det stå i blöt under natten och pack och rep och hasasträ skulle vara i ordning . Hade man inget skällekar själv så fick man gärna låna ett av någon granne . Skällekaret blev inte sämre för att det användes, det blev tätare för var gång det fylldes med hett vatten . Slaktaren hade alltid ett par skaktknivar med sig och ett par plåttutor som brukade användas för[/]skälva rakningen . När grisen var nyskallad och varm blev det bråttom att med ändan av tutorna gno grisens hud för att få bort en ytterhinna och sedan detta var gjort började man raka grisen så att alla hår var borta . Det fick gå fort även det för eftersom grisen svalna i vinterkylan och torkade gick det sämre att raka den . Gång efter annan fick man doppa en trasa i det varma skällvattnet och blöta på där det skulle rakas , alla hjälptes åt på något sätt . Beträffande själva avlivningen så skedde den utan någon bedövning ända till ett

ACC. N:R M. 16222:7.

7
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

stycke in på 1900-talet . (mera om detta längre fram) Grisen eller den gödda suggan som skulle slaktas fick ingen mat dagen före, utom lite att dricka ,detta för att magen inte skulle vara full av föda och det kunde hända olycka med tarmarna så de brast och det förstörde ju de inre organen som skulle användas till mat.

När grisen skulle hämtas i stian så fick man hjälpas åt , de två karlarna som skulle hålla grisen de gjorde sitt, ~~den ene~~ tog tag i grisens öron och den andre stödde till bakifrån och mästern, -slaktaren hade ett litet kort ~~p~~ rep med ränsnara och det fick han kvickt smyga i munnen på grisen när han skrek ^{och gapade} (och dra till snaran.

Då var grisen fast riktigt ,slaktaren gick före och drog i snaran och de andra två föste på bakifrån till dess man var framme vid slaktpacken ute på gården . Där lyftes grisen upp och lades på ^{högra} vänst-
ra sidan . Slaktaren surrar det lila ¹ repet om nosen på grisen känner after på halsen var struphålan är ,rakar rent från borst där hon eller han som står färdig att ta emot blodet torkar av med en ren trasa och så föres kniven in på rätt ställe i struphålet

ACC. N:R M. 16222:8.

8

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

och så gäller det att sticka rätt ^{inte} vare sig åt höger eller vänster för då kommer kniven i endera bröstkorgen och då blir det fiasko och större smärta för grisen . Riktningen får också gå rätt s.k . bakåt man skall sikta mot den del där svansen sitter fast ,då kommer sticket rätt på pulsådern och det hela går fort över då blodet tappas direkt från pulsådern. Sedan grisen dött riktigt lägges den i skållkaret och sedan blir det brått med att bära ut det heta vattnet och slå övergr grisen . Grisen vändes med ett rep som man lagt under , den vändes och repas med repet så att ytterhinnan går av och sedan fortsättes skrapandet och rakandet som förut beskrivits. Grisen hänges upp antingen på en lagom hög stege placerad mot en vägg eller också hänges den upp i porten där repet går omkring en bjälke . . . Grisen öppnas och inälvorna tas ut i en viss ordning och sen får den hänga kvar och svalna av riktigt innan den styckas , varmstyckat fläsk blir inte vackert ,kallt skall det vara. I den här detaljerade beskrivningen har det inte förekommit någon bedövning för avlivningen men det dröjde allt till ett stycke in på 1900-talet innan man började med bedövning.

ACC. N:R M. 16222:9

9
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Första gången jag såg en bedövning vid grisslakt var i Sösdala samhälle 1909 ,just det året ~~på det året~~ hade jag börjat gå i lära hos en vagnmakare här det gällde para ett halvår för att få lite handlag med träarbete som ju behövs vid jordbruket åtminstone förr.

Då var det en yrkesslaktare, Nils Andersson, som slaktade en gris ~~strax~~ strax före jul och innan grisen lyftes upp på slaktpacken sköt slaktaren den med en vanlig revolver mitt i pannan så bedövningen blev nog fullständig . Den förut omtalade Nils Troedsson som slaktade i vår by skaffade sig en riktig slaktmask som laddades med ett skott och denna slaktmask placerades mitt i pannan och efter en liten vridning på överdelen behövdes det bara ett helt lätt slag för att skottet gick av . Det framställdes också andra slaktmaskar , men till dem behövdes det två personer att hantera den. En avlång träbit , i ena ändan formad som ett skaft att hålla i och i den andra ändan var ett hål och i det hålet satt en ståldubb och när denna mask placerades på rätt ställe på grisen ,mitt i pannan då stack dubben upp en tum över träet och så behövdes det en man med säker hand och kraft i arm med en klubba slog in dubben

ACC. N:R M. 16222:10.

10

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

i pannbenet och då hade detta samma verkan som ett skott och var mindre farligt, det kunde hända olyckor med en slaktmask som var laddad med ett skott. Kan tillägga att slaktmasken kom fort i allmänt bruk efter den tiden som jag nämnt. Några andra slaktsätt beträffande svin än de jag nu nämnt känner jag inte till. såsom nackstick eller ombindning av strupen det är väl helt enkelt inte möjligt på en gris. Varför man inte bedövade djuret före avlivningen? Ja man visste inte bättre, följde bara urgammal vana och såg inget stort djuplågeri i det gamla slaktsättet för om allt gick som det skulle utan missöde så gick det hela över på 8 a 10 minuter och det räknades inte som någon lång dödskamp.

Det är ju klart att dödsskottet förkortar plågorna med några minuter och är alltså humanare. Kvinnorna som skulle klara av efterarbetet med slakten, göra pressylta av grisens huvud, leverkorv av levern och annan korv av vissa köttiga delar uppblandat med kött av annan slag - ja de tyckte inte om att grishuvudet blev så illa förstört, det blev slarvigt och blodigt och sådant fick skäras bort och man var rädd om varje hekto. Det var i början,

numera har sådant tal försvunnit för länge sen och hemmaslakten är ju också på avskrivning . Gödsviner går till slakteriet och vill man ha en gris till det egna hushåller rekvirera man bara en av de många tillbaka slaktad styckad och färdig . Slaktkniven? Ja den såg ut som en vanlig brödkniv med den skillnaden att den var tjockare -grovare i ryggen - men vad måtten beträffar var den som en vanlig brödkniv . Den behövde inte alls vara särskilt lång ,den räckte väl till i alla fall att nå in till pulsådern som inte ligger så djupt på ett svin. Det är klart att en yrkes-slaktare höll sig med flera knivar av varierande storlek allt efter storleken på de djur som skulle slaktas . Hörde ibland framhållas att det inte var bra om kniven var för spetsig den skulle liksom ta lite brett för sig i början och bättre träffa målet .

Nackstick

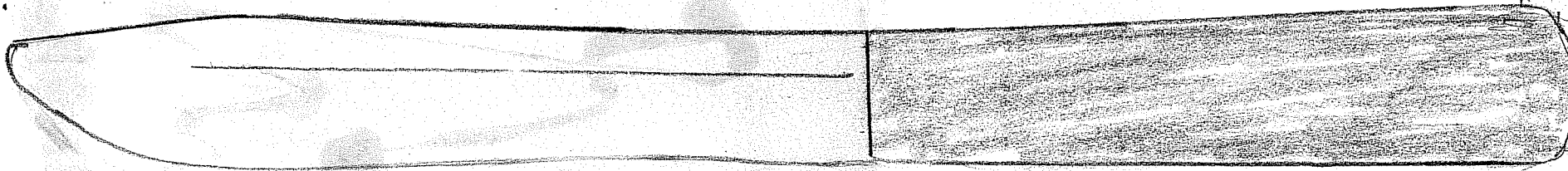
Nackstick vid slakt förekom inte så vitt jag vet mer än vid slakt av ankor och gäss enligt vad jag härt talas om men i de fall jag varit med om så stack man under hakan på djuret just där pulsådern går fram till huvudet ,där är den mest blottad och

M.16222:11a

gladet kniv

blad 15 cm.

skaft 10 cm

vil sikk av sikk av
som disse og sikk av
ett av sikk av sikk av

ACC. N:R M. 16222:12.

12
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

lättast åtkomlig . Varför man skulle sticka uppe i nacken begri-
per jag inte . Det slaktades inte bara höns, ankor och gäss och
svin på en gård, man slakate också kalvar och får-lamm. Fåren
slaktades alltid på hösten , då hade de gått på bete hela sommaren
och var bra i hull , lammen fullväxta och fåren feta av all spill-
säd och annat gott som de mumsat i sig . Kalvarna däremot slak^tades
när som helst under året. Kalvarna var oerhört seglivade och även
sedan de både bedövats och stuckits och väl blodtömda så levde *de*
ändå . Gång efter annan fick slaktaren undersöka om de levde
genom att vidröra ögat . Var det så att kalven blinka till när
fingret närmade sig ögat så länge levde han. När kalven inte längre
skyddade sitt öga då var den död och man kunde börja flå av huden .

Att slakta en kalv--en tre a fyra veckor gammal - det kunde
två man klara av. Den ene höll i benen och den andre bedövade
med en yxhammare och stack , blodet rann sakta ner i en spann
men rördes inte om då det inte skulle användas till människoföda.

Det fick stelna i spannen och tömdes sedan upp på en bräda
och bar^s in till hönsen som kalasade på detta med god aptit .

ACC. N:R M. 16222:13.

13

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

I vår by var det vanligt att ett par tre grannar höll byteslag vid slakt av kalv . Konservering och nedfrysning var inte uppfunnit då. Man dela kalven i fyra delar (en kalvfjårding kallades den)

De två delarna behöll man själv och de andra två fjärdedelarna bars bort till grannar som således fick lite färskt i maten ett par tre dar framåt. När så grannen slaktade, kanske en månad efteråt så bar han hem det lånade kalvköttet , om det skilde något kilo på vikten det räknade man inte så noga . Det var alltså ett bra sätt att kunna utnyttja en hel kalv utan att något behövde förstöras.

Fårslakten den skedde som sagt alltid på hösten då det var svälare och lättare att ta vara på färskt kött och för övrigt saltades fårkött ner på samma sätt som fläsk och rökades och rökad fårkött var ett gott och bra pålägg till smörgås -härligt i åminnelse.

Så långt tillbaka som jag minns bedövades bådexkalvar och får innan de sk slaktades och det av praktiska skäl . En bedövning gjorde att det gick lättare att sedan avliva djuret .

När bedövningen började på svin har jag redan nämnt i det föregående så där omkring 1908-1909 och blev fort vanlig överallt.

ACC. N:R M. 16222 : 14.

Får kanske till sist berätta om en för mig dramatisk slakt som jag var med om . Har räknat ut att det hände 1915 eller 1916 i Sösdala samhälle. Slakterierna hade kommit i gång då och vi här i sösdalatrakten var ^{allmänt} medlemmar i Hörby Slakteri och lämnade våra svin dit . Var och en leverantör hade sitt nummer som behändigt klämdes fast i vänsta örat på varje gris . Lastbilstrafiken var inte kommit i gång så mycket då vi lastade våra svin på järnvägs-vagnar i Sösdala och fick sedan avräkning någon vecka senare .

Det var vid en sådan lastning som det hände . Sedan två vagnar var fullastade kom det bud från järnvägsstationen att inga klövdjur fick fraktas till Hörby (annat län) på grund av utbruten mul och klövsjuka. Det blev stor villrådighet bland de många bönderna hur vi skulle göra. Tre stycken gick fram till Kronolänsmannen (det hette så på den tiden) Telander och frågade om vi fick ta hem våra grisar igen , men det fick vi inte av naturliga skäl .

Sedan grisarna blandats samman var det risk för att eventuell smitta än mer skulle spridas . Vi ringde till slakteriet och fick beskedet att de skulle komma till Sösdala med folk från

14
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

ACC. N:R M. 16222:15.

15
FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

slakteriet och grisarna skulle slaktas på platsen . -men hur det undra^{de} vi. Efter lång väntan kom disponenten och en fyra stycken slakare men de sena^{re} var hungriga och skulle äta först på hotellet .

När kl var 4 var de mätta och under tiden hade vi stängt in en rastgård vid ett sågverk vid norra järnvägsöverkörseIn och dit släpptes hela samlingen svin så där en 70 stycken . Sågverket stannade för att leverera ånga till skällvatten och vi hade rest en lång galje att hänga upp de ~~slaktade~~ slaktade svinen på . Då fick vi se hur övat folk kunde arbeta . De haffade fem grisar i taget slog ner dem med slagmask, stack dem på marken och lät blodet rinna ut i mullen ,sågspån och barkbitar som samlats vid ett sågverk .

Styckmästaren skar upp och tömde grisarna på inälvor med en fermitet som vi inte sett maken till. Efter hand som grisarna slaktats tömts och rakats bars de in i två järnvägsvagnar avsedda för slaktade djur . Det som såg besvärligt ut fick ändå en snabb och bra lösning. Det vi kunde notera var att hörbyslaktarna använde slagmask ,som jag försökt beskriva och inte skjutmask som skulle laddas för var gång den användes.